

Kungl. Vetenskapsakademien har till uppgift att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället.
The Royal Swedish Academy of Sciences has as its aim to promote the sciences and strengthen their influence in society.

Debatt: Fantastiska innovationer kommer inte på beställning

Sveriges välstånd baseras på en välutbildad befolkning, ett näringsliv med avancerade produkter och en förmåga att forska fram och ta till oss nya kunskaper. Universitet och högskolor har en nyckelroll i det arbetet, men de har också flera svagheter. Tyvärr erbjuder förslagen i den aktuella Styr- och resursutredningen ingen lösning, skriver Göran K. Hansson och Hans Ellegren, Kungl. Vetenskapsakademien.

För en fortsatt gynnsam utveckling krävs ett näringsliv som satsar på innovation. Men vi behöver också fri forskning vid våra lärosäten för att generera idéer till nya produkter. Bra exempel är läkemedel och dialysmaskiner, eller materialforskningen som gav oss specialstålet. De tillkom under efterkrigstiden, när regeringen Erlander skapade utrymme för fri forskning i stor skala vid universiteten. Mycket har skett sedan dess, men den grundläggande struktur som byggdes upp har visat sig vara gynnsam för det svenska samhällets utveckling.

1. Stärk den fria forskningen

Den fria grundforskningen gör det möjligt att tänka helt nytt, bortom industrins krav på snabb avkastning. Det är då de riktigt stora genombrotten kommer till stånd. Paul Allen, som grundade Microsoft tillsammans med Bill Gates, formulerade det väl i tidskriften Science 2016:

”För att göra de transformerande genombrotten vi strävar efter måste vi alla – filantroper, regeringar, universitet och privata företag – investera mycket mer i grundläggande forskning och i de djärva forskare som vågar tänka utanför boxen och vid kunskapens bortre gräns.”

Inom den offentliga sektorn har man under några år försökt ”kickstarta” innovation. Men en färsk rapport visar att Sverige sjunker på Bloombergs lista över världens främsta innovationsländer*. Det fungerar helt enkelt inte särskilt bra med riktade satsningar på innovation till områden som statsmakterna bedömer som ”strategiska”. Vägen till framgång är istället en stark statlig grundforskning kombinerad med gynnsamma förutsättningar för innovation. Utnyttja forskarsamhällets enorma potential och låt människors inneboende lust att söka ny kunskap driva utvecklingen framåt!

2. Kvalitetssäkra den högre utbildningen

Fri forskning krävs inte bara för tillkomsten av nya produkter och nya företag utan också för kompetensförsörjningen. Näringslivet och offentliga sektorn ställer idag höga krav på medarbetarnas kunskaper inom allt från naturvetenskap till humaniora. Därför måste dagens studenter, morgondagens nyckelpersoner, få bästa tänkbara utbildning.

Kvaliteten i dagens högskoleutbildning lämnar dock en del övrigt att önska. Ett exempel var när Högsta Domstolen ifjol fällde en högskola för att man tagit betalt för undermålig utbildning. Lärosätena behöver kvalitetssäkra verksamheten och ställa högre krav på sig själva och studenterna.

3. Fördela forskningsmedel i konkurrens

En grundprincip för forskningsfinansiering är att alla kan konkurrera om resurserna. Hur mycket pengar en forskare får ska inte vara beroende av vilken högskola man är verksam vid. Idag svarar Vetenskapsrådet för en stor del av de offentliga medlen och låter forskare konkurrera på lika villkor. Det är ett välfungerande system.

Men när den statliga Styr- och resursutredningen (som gjordes av Göteborgs universitets förra rektor Pam Fredman) överväger att föra över medel från myndigheter till universitets- och högskoleledningar riskerar Vetenskapsrådets konkurrensutsatta finansiering att minska. Det vore ett misstag enligt vår mening. Universitet och högskolor har svårt att prioritera, och interna intressegrupper väger ofta tyngre än forskningens kvalitet.

Lärosätena bör fokusera på att skapa bra tjänstestrukturer och karriärvägar för sina forskare, inte på att ta över den fria forskningens resurser.

4. Bejaka en rollfördelning inom högskolesektorn

Det är bra att högskolesektorn byggts ut till något som liknar det amerikanska college-systemet. Regionala högskolor har en viktig roll att fylla. Men vi behöver bejaka rollfördelningen mellan lärosätena, där några är breda forskningsuniversitet och andra har utbildning som primär uppgift.

Men det måste också vara möjligt att nå framgång genom att satsa på specifika ämnesområden. Bra exempel är mikrobiologi och botanik i Umeå och elektronikmaterial i Karlstad. Däremot fungerar det inte att försöka bygga universitet i varje län eller automatiskt koppla forskningsresurser till all utbildning.

Historien ger många exempel på forskningens oväntade nytta. Men det finns också en förväntad nytta. Med ett lyhört öra från politiker, och ett näringsliv som är berett att fånga upp forskningens framsteg för att utveckla nya produkter, finns goda möjligheter för Sverige att leda den framtida utvecklingen. Vi välkomnar vår nya forskningsminister Matilda Ernkrans till dialog om hur vi ska klara den utmaningen.

Göran K. Hansson

Kungl. Vetenskapsakademiens ständige sekreterare och professor i experimentell
kardiovaskulär forskning

Hans Ellegren

Ordförande i Kungl. Vetenskapsakademiens kommitté för forskningspolitiska frågor och
professor i evolutionsbiologi

* <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-01-22/germany-nearly-catches-korea-as-innovation-champ-u-s-rebounds>

Artikeln publicerades i Göteborgs-Posten 2019-03-11.